

Доброго дня! Тема уроку. Наказовий спосіб дієслова.
Паралельні форми вираження наказового способу дієслів 1 та 2 особи множини (*ходімо - ходім, візьміте – візьміть, визначте – визначіть, підтвердьте – підтвердіть*)

Увага! Виконані завдання надсилати за електронною адресою:
moshev2020@icloud.com

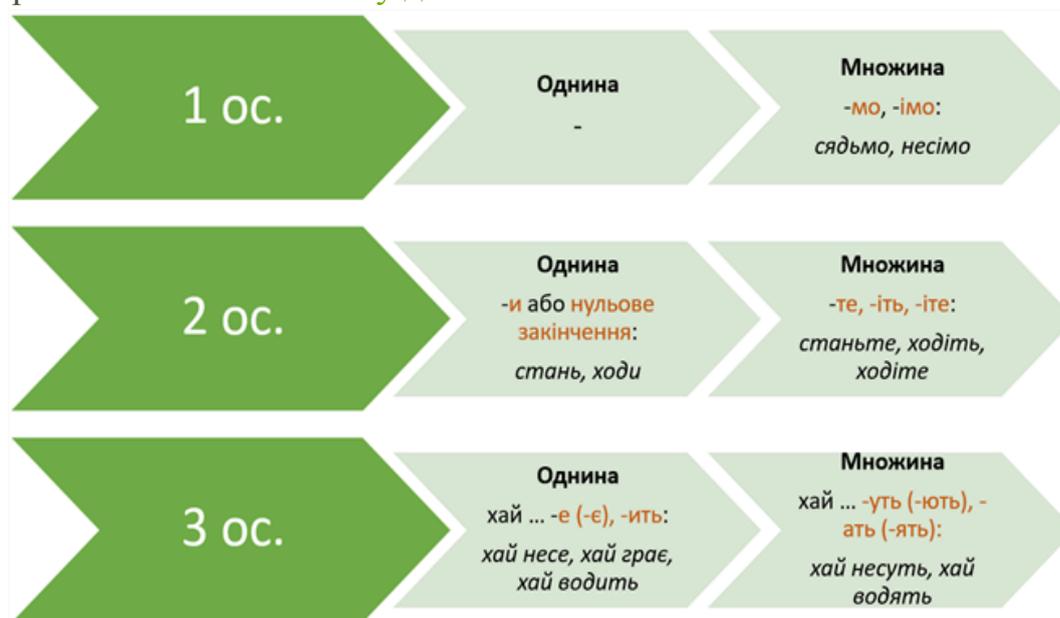
Теоретична частина

Авраменко О. Українська мова (рівень стандарту): підручник для 11кл.
<https://pidruchnyk.com.ua/1239-ukrainska-mova-11-klas-avramenko.html>
§15, с.53-55

- **Відеоурок.** Наказовий спосіб дієслів — простеньке завдання на ЗНО!
<https://www.youtube.com/watch?v=8o7qSV4qJ2Y>

● Теорія:

- Наказовий спосіб дієслова виражає спонукання до дії, прохання, наказ, благання тощо.
- Форми наказового способу дієслів мають такі закінчення:



Зверни увагу!

Деякі дієслова наказового способу мають паралельні форми: *ходім — ходімо, візьміте — візьміть, визначте — визначіть, підтвердьте — підтвердіть.*

Для творення дієслів наказового способу 1-ї особи множини використовують також закінчення **-ім: ведім, пливім**. Але вживання цих форм обмежене усним розмовним стилем.

Зверни увагу!

Від дієслів доконаного виду **розповісти, доповісти, відповісти** тощо наказовий спосіб **не утворюємо**. Спонування до дії в такому разі передаємо **формами недоконаного виду**: *розповідай, доповідай, відповідай*.

Використання часток **давай, давайте** для творення форм наказового способу (**давай малювати, давайте гратися**) **не відповідає** літературній нормі.

У формі **2-ї особи множини** паралельно із закінченням **-іть** можна вживати й закінчення **-іте**: **ведіть — ведіте, біжіть — біжіте, любіть — любіте**. Таке закінчення більш характерне для **народно-поетичної** творчості.

Зверни увагу!

Іноді один спосіб **дієслова** вживають у значенні іншого: *Може, ти б присів на хвилинку?* (умовний спосіб у значенні **наказового**). У значенні **наказового** способу може бути й **інфінітив**: *Підняти вітрила!*

Наказовий спосіб дієслова

Наказовий спосіб твориться від основи теперішнього часу. Для цього **від 3-ї особи однини*** (він, вона, воно *що робить?*) відкидаємо закінчення: *пиш(е), сид(ить), стан(е), співай(е), повір(ить)* — і до одержаної основи додаємо закінчення наказового способу.

*див. [Способи і часи дієслова. Особа](#)

та після додаємо:

- а) у 2-й особі однини (ти) **-и**: *пиши, сиди, підкреи*;
- б) у 1-й особі множини (ми) **-імо**: *пишімо, сидімо, підкреімо*.
- в) у 2-й особі множини (ви) **-іть**: *пишіть, сидіть, підкреіть*.

Ці закінчення зберігаються й тоді, коли префікс **ви-** перетягає на себе наголос: *пиши — пиши, пишімо, пишіть*; *неси — неси, несімо, несіть*.

В інших випадках:

- а) у 2-й особі однини (ти) кінцевий (“*де ти з’їси ці лини*”) пом’якшуємо^{**}: *стань, сядь, кинь*, але: *поста, розрі, пові*;
- б) у 1-й особі множини (ми) додаємо закінчення **-мо**: *станьмо, сядьмо, киньмо, поставмо, розріжмо, повірмо*;
- в) у 2-й особі множини (ви) додаємо закінчення **-те**: *станьте, сядьте, киньте, поставте, розріжте, повірте*.

^{**}див. [Вживання м’якого знака](#)

Число	Особа	Під наголосом та після збігу приголосних	В інших випадках
Однина	2-а (т и)	-и	😊, -ь
Множина	1-а (м и)	-імо	-мо, -ьмо
	2-а (ви)	-іть	-те, -ьте

Паралельні форми вираження наказового способу дієслів 1 та 2 особи множини (ходімо – ходім, візьміте – візьміть, визначте – визначіть, підтвердьте – підтвердіть)

Якщо ви стоїте перед аудиторією, то, звичайно, вам не обійтися без таких дієслів, як-от: *уявіть, повторіть, слухайте, читайте* (**наказовий спосіб другої особи множини**).

Якщо ви самі очолюєте певний гурт, включаючи й себе до нього, то ваші накази звучать ще інакше: *говорімо, пишімо, фотографуймо, малюймо*. А це вже форми **наказового способу першої особи множини**.

Помилка перша

Як показує мовленнєва практика, саме форма **наказового способу першої особи множини** найскладніше дається нам, українцям. Зазвичай чуємо набридливо-спокусливе *давайте*: *давайте напишемо, давайте скажемо, давайте сфотографуємо, давайте намалюємо*.

В чому справа?

Насправді ж *ніхто нікому нічого не збирається давати*. Тобто це не основне смислове дієслово, що передає його лексичне значення. Проте це й не допоміжне дієслово, яке має допомагати основному. То навіщо воно взагалі? Так, справді, якщо в слові немає потреби, то воно зайве, інакше кажучи, помилкове.

Звідки воно взялося?

Забрело *давайте* в українську мову з російської, адже саме в російській нормативними є такі аналітичні форми наказового способу: *давайте поговорим, давайте сфотографуємося, давайте скажем, давайте напишем*.

І це єдине помилкове вживання наказового способу *першої особи множини*? Виявляється, що ні.

Помилка друга

Досить часто можна почути наказ у такій формі: *Пишли!* На жаль, знову ж не по-українськи, тобто неправильно. Це калька з російського *пошли*.

То як же правильно?

Наказовий спосіб дієслова *першої особи множини* закінчується на *-імо, -мо*, як-от:

- 1) ходімо, пишімо, говорімо, біжімо;
- 2) сядьмо, їжмо, малюймо, фотографуймо.

Помилка третя

Тож в розмовному мовленні виникає ще одна помилка: вживання форми наказового способу *першої особи множини* на *-ім* (замість *-імо*): *ростім, пишім, біжім, говорім*.

Зверніть увагу!

Помилка в розмовному стилі може виникати і в другій особі множини: вживання *-іте* замість *-іть*:

неправильно: *пишіте, кажіте, ідіте, біжіте*;

правильно: *пишіть, кажіть, ідіть, біжіть*.

В українській мові лише три форми наказового способу?

Ні, шість.

Три СИНТЕТИЧНІ (тобто прості) форми **наказового способу** дієслова, зокрема:

Друга особа однини

Пиши, говори, читай, малюй.

Друга особа множини

Несіть, бережіть, співайте, мийте.

Перша особа множини

Живімо, ходімо, вірмо, кличмо.

Проте є ще три АНАЛІТИЧНІ (тобто складені) форми цього ж **наказового способу**, які створюються шляхом додавання частки хай (нехай) до відповідної особової форми майбутнього часу. Звернімося до прикладів.

Перша особа однини

Хай перекажу, принесу, з'їм, вип'ю.

Третя особа однини

Хай перекаже, принесе, з'їсть, вип'є.

Третя особа множини

Хай перекажуть, принесуть, з'їдять, вип'ють.

Отже, в українській мові *шість форм наказового способу*: *три прості*, тобто синтетичні (складаються з одного слова) і *три складені*, тобто аналітичні (хай або нехай + відповідна особова форма майбутнього часу).

А помилки, яких варто уникати нам, мовцям, найчастіше чигають на нас у формі першої особи множини (*давайте підемо* чи *пішли* замість нормативного *ходімо*), зрідка – в другій особі множини (*робіте* замість *робіть*).

А відповідь на питання заголовку, як ви запам'ятали, – ХОДИМО.

Тож *живімо, працюймо, навчаймося, відпочиваймо... і молимося* та *борімося* за мир у країні-Україні.

ПРАКТИЧНА ЧАСТИНА

Завдання-1: *записати речення, виділити закінчення в дієсловах наказового способу, визначити особу, число дієслів, пояснити написання ь.*

Не будь тією людиною, що догори щетиною. Більше вір своїм очам, ніж чужим речам. Не тратьте, куме, сили, спускайтеся на дно. З добром дружись, а лихого стережись. Сім раз одмір, а раз одріж. Дивіться на нього сьогодні, а то завтра не дотовпитесь. (Нар. творч.) Хай мова викликає подив і зачарування. (І. Вихованець)

Завдання-2: *скласти й записати 4—5 речень на тему «Люби й оберігай природу», вживаючи дієслова наказового способу. По можливості, речення об'єднати у зв'язний текст.*

Завдання-3: *виконати вправи (с. 54-55, впр.171, 172, 173)*

Завдання-4: *виконати тестові завдання.*

Тренажер з правопису укр. мови. Наказовий спосіб дієслів

https://webpen.com.ua/pages/Morphology_and_spelling/verb_imperative_way.html

ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

1. Скласти речення з указаними в темі дієсловами у всіх особових формах однини і множини

2. Виконати завдання (с. 55, впр. 175)